

Dnr 28-3476/09
Arbetsmaterial
Miljöbalkstillsyn_stor_promemoria.doc
Skapat 2002-08-08
Utskrivet 2014-01-17

Jordbruksverkets tillsynsansvar för natur- och kulturvärden

Titel: Jordbruksverkets tillsynsansvar för natur- och kulturvärden

Författare: Gunnar Rosqvist

Redaktör:

Serie:

Utgivare:

Publ. datum:

ISSN:

Copyright:

Arbetsmaterial

Innehåll

1 Sammanfattning och förslag till förändringar	3
1.1 Sammanfattning	3
1.2 Förslag till förändringar	3
2 Hänsyn till natur- och kulturvärden i jordbruket, några exempel	4
2.1 Exempel på tillämpning av hänsynsföreskrifterna	4
2.1.1 Skogsplantering på åkermark	4
2.1.2 Borttagande av brukningsväg	4
2.1.3 Borttagande av stentipp	5
2.1.4 Gödsling och kultivering av betesmark	5
2.2 Exempel på tillämpning av reglerna om biotopskydd	6
2.2.1 Placering av röjningssten	6
2.3 Exempel på tillämpning av andra regler för bevarande av natur- och kulturvärden	6
2.3.1 Täckdikning	6
2.3.2 Fickning av lövträd	6
3 Lagrum för bevarande av natur- och kulturvärden i jordbruket	7
3.1 Miljöhänsyn i jordbruket enligt 12 kap. miljöbalken	7
3.1.1 Regler inför en åtgärd som kan skada naturmiljön i jordbruket	7
3.1.1.1 Hänsynsregler	7
3.1.1.2 Samrådsregler	8
3.1.2 Sammanfattning om regler inför en åtgärd som kan skada naturmiljön ...	10
3.1.3 Föreläggande och förbud för att skydda naturmiljön	10
3.1.4 Påföljder vid brott	11
3.2 Skydd av områden i jordbruket enligt 7 kap. miljöbalken	11
3.2.1 Regler inför en åtgärd som kan skada naturmiljön	11
3.2.2 Förbud för att skydda naturmiljön och påföljder vid brott	13
3.3 Hänsyn till växt- och djurlivet vid dränering av jordbruksmark enligt 11 kap. miljöbalken	13
3.4 Skydd för naturmiljön i samband med spridning av bekämpningsmedel	13
3.5 Stöd för bevarande av odlingslandskapets biologiska mångfald och kulturmiljövärden	14
4 Tillsyn enligt miljöbalken	16
4.1 Några definitioner	16
4.2 Ansvariga myndigheter	16
4.3 Sammanfattning om det centrala ansvaret för tillsynsvägledning	17
5 Vad Jordbruksverket gjort hittintills	18
5.1 Utvärdering	18

5.2 Uppföljning	18
5.2.1 Hänsynsärenden.....	18
5.2.2 Nedläggningsärenden	19
5.3 Samordning av operativ tillsyn.....	20
5.4 Stöd och råd till de operativa tillsynsmyndigheterna	20
5.5 Samordning och samverkan vad gäller informationsförsörjningen.....	20
6 Vad Jordbruksverket skulle kunna göra mera	21
6.1 Utvärdering.....	21
6.2 Uppföljning	21
6.2.1 Samla in och sammanställa kontrollstatistik för kulturmiljöstödet.....	21
6.2.2 Samla in och sammanställa kontrollstatistik för betesmarks- och slåtterängsstöden	21
6.2.3 Använda LIM-projektets statistik.....	22
6.2.4 Skaffa ett urval hänsynsobjekt för kontroll	22
6.3 Samordning av operativ tillsyn.....	22
6.4 Stöd och råd till de operativa tillsynsmyndigheterna	22
6.4.1 Underlag som redogör för nuvarande hänsynsföreskrifter	22
6.4.2 Omarbetade hänsynsföreskrifter.....	23
6.4.2.1 Arbetsgrupp för att ta fram omarbetade hänsynsföreskrifter.....	23
6.4.3 Förenkling av regelkomplexet om natur- och kulturvärden i jordbruket .	23
6.4.3.1 Gallra och strama upp floran av regler	23
6.4.3.2 Ta bort nedläggningsanmälan.....	24
6.4.3.3 Arbetsgrupp för att ta fram ett förenklingsförslag till regeringen	24
6.5 Samordning och samverkan vad gäller informationsförsörjningen.....	24
7 Bilagor	25
7.1 Biotopskyddsområden som avses i 5 § första stycket förordningen (1998:1252) om områdesskydd enligt miljöbalken mm.	25
7.2 Definitioner av värdefulla landskapselement enligt Statens jordbruksverks föreskrifter (SJVFS 2000:132) om stöd för miljövänligt jordbruk	25
7.3 Förslag till hänsynsföreskrifter.....	27

1 Sammanfattning och förslag till förändringar

1.1 Sammanfattning

Statens jordbruksverk har det centrala ansvaret för tillsynsvägledning vad gäller frågor som rör miljöhänsyn i jordbruket enligt 12 kap. miljöbalken (1998:808).

Denna miljöhänsyn kan delas upp i två delar

- hänsyn till natur- och kulturvärden (8 och 9§§)
- miljöskydd (10 §).

Denna promemoria behandlar frågor om tillsyn vad gäller hänsyn till natur- och kulturvärden i jordbruket. Jordbruksverkets centrala ansvar för tillsynsvägledning innebär ansvar för utvärdering, uppföljning och samordning av den operativa tillsyn som utövas av länsstyrelserna i frågan. Jordbruksverket skall också ge länsstyrelserna stöd och råd i detta arbete.

Arbetet med det centrala tillsynsansvaret är på samtliga punkter eftersatt dock i varierande grad. Arbetet kompliceras av överlappande motsvarande ansvarsområden för Naturvårdsverket och Riksantikvarieämbetet. En överlappning sker också mot tillämpning av reglerna för stöd till miljövänligt jordbruk.

1.2 Förslag till förändringar

I promemorian föreslås arbetsgrupper tillsätts med representanter för Jordbruksverket, Naturvårdsverket, Riksantikvarieämbetet och Lantbrukarnas Riksförbund (LRF). Arbetsgruppernas uppdrag skulle kunna vara att

- ta fram omarbetade föreskrifter om hänsyn till natur- och kulturvärden i jordbruket kompletterade med material för att underlätta länsstyrelsernas handläggning av föreskrifterna (avsnitt 6.4.2),
- ta fram ett förslag till regeringen om hur regelsystemet om hänsyn till natur- och kulturvärden i jordbruket skulle kunna förenklas och stramas upp (avsnitt 6.4.3).

2 Hänsyn till natur- och kulturvärden i jordbruket, några exempel

Om det finns skäl att anta att en åtgärd kan medföra skada för miljön skall den som avser vidta åtgärden vidta de försiktighetsmått som behövs för att förhindra skadan. Detta framgår av 2 kap. 3 § miljöbalken och utgör balkens grundläggande hänsynsregel. För jordbrukets del konkretiseras denna regel bland annat i 12 kap miljöbalken. Kapitlet handlar om täkter, jordbruk och annan verksamhet.

12 kap. 6 § handlar om anmälan för samråd. Om en jordbrukare avser vidta en åtgärd som kan komma att väsentligt ändra naturmiljön är han skyldig att göra en anmälan för samråd till länsstyrelsen. För vissa åtgärder som täkter och markavvattning krävs det istället tillstånd. I Statens jordbruksverks föreskrifter (SJVFS 1999:119) om hänsyn till natur- och kulturvärden (hänsynsföreskrifterna) har vissa åtgärder som kan skada sådana värden förbjudits. Enligt föreskrifternas 2 § gäller dock inte förbuden om pågående markanvändning inom den berörda delen av fastigheten avsevärt försvåras (undantagsregeln). Även en rad andra lagrum både inom och utom balken innebär förbud mot åtgärder som kan skada natur- och kulturvärden i jordbruket.

Nedan följer en rad exempel på fiktiva åtgärder. I exemplen har länsstyrelsen på ett eller annat sätt fått kännedom om åtgärden innan den utförts. I verkligheten torde många åtgärder av den exemplifierade typerna utföras utan att länsstyrelsen får någon kännedom om dem. Därmed går natur- och kulturvärden förlorade. För natur- och kulturvärden som omfattas av miljöstöd bör riskerna för sådana förluster vara betydligt mindre än för sådana värden som inte omfattas av stöd. Stöd villkoren motsvarar ofta väl de krav som miljöbalken ställer.

2.1 Exempel på tillämpning av hänsynsföreskrifterna

2.1.1 Skogsplantering på åkermark

En lantbrukare avser plantera igen en åker. I åkern finns en åkerholme med några ängsrester mitt på. Brukaren gör en korrekt nedlägningsanmälan i enlighet med vad som stadgas i hänsynsföreskrifterna. Därmed anses han ha fullföljt sin samrådsskyldighet enligt 12 kap. 6 § första stycket miljöbalken. Med stöd av samma paragraf fjärde stycket förelägger länsstyrelsen honom att inte plantera på åkerholmen och inte heller inom ett avstånd av tio meter från åkerholmen.

2.1.2 Borttagande av brukningsväg

En jordbrukare har en brukningsväg som han vill plöja upp. Han gör en samrådsanmälan till länsstyrelsen.

Länsstyrelsen konstaterar att brukningsvägen har ett kulturhistoriskt värde eftersom brukningsvägen tidigare varit byns gemensamma fägata ut till samfälld betesmark. Länsstyrelsen anser därmed att förbud råder att ta bort brukningsvägen enligt hänsynsföreskrifterna. Förbudet att ta bort brukningsvägen anser länsstyrelsen inte vara så besvärande att undantagsregeln är tillämplig.

Länsstyrelsen har tre möjligheter att klargöra detta för brukaren nämligen

- informera brukaren om vad som gäller i detta fall,
- förbjuda brukaren att ta bort bruksvägen med stöd av 26 kap. 9 § första stycket miljöbalken,
- förbjuda brukaren att ta bort bruksvägen med stöd av 12 kap. 6 § fjärde stycket miljöbalken.
-

Länsstyrelsen förbjuder brukaren med stöd av 12 kap. 6 § fjärde stycket miljöbalken att bort bruksvägen.

2.1.3 Borttagande av stentipp

En jordbrukare har en stentipp som han vill ta bort i samband med att han gör en ny uppfartsväg till gården. Den gamla vägen går av flera skäl inte att använda längre. Det går inte att på ett rimligt sätt ändra vägdragningen så att tippet skonas. Brukaren gör en samrådsanmälan till länsstyrelsen.

Länsstyrelsen konstaterar att stentippen har ett kulturhistoriskt värde, eftersom den ursprungligen tillkommit i samband med en uppodlingsverksamhet i slutet på 1800-talet. Länsstyrelsen anser därmed att förbud råder att ta bort tippet enligt hänsynsföreskrifterna. Förbudet att bort tippet anser länsstyrelsen dock vara så besvärande att undantagsregeln är tillämplig. Länsstyrelsen meddelar lantbrukaren att det inte föreligger några lagliga hinder mot att ta bort stentippen.

2.1.4 Gödsling och kultivering av betesmark

En lantbrukare, som nyligen väsentligt utökat sin mjölkproduktion, har köpt till en betesmark nära gården för att kunna hålla tillskottet av mjölkdjur på bete sommartid. Han avser att kultivera och samtidigt gödsla upp stora delar av marken. Säljaren har upplyst honom om att marken är med i länsstyrelsens ängs- och hagmarksinventering. Brukaren gör därför för säkerhets skull en samrådsanmälan.

Länsstyrelsen konstaterar att natur- och kulturvärden skulle skadas om hela marken kultiveras och gödslas. I marken finns avsnitt som bär hävdbetingad flora och med spår av åkrar som varit i drift före laga skiftet. Ett mindre avsnitt av betesmarken hyser flera utrotningshotade kärlväxter och spår av åkerbruk från tidig järnålder. Länsstyrelsen finner att förbuden mot gödsling och kultivering i hänsynsföreskrifterna skulle kunna vara tillämpliga. Övriga delar av marken har kultiverats tidigare och hyser inte några större natur- och kulturvärden.

Länsstyrelsen meddelar brukaren att förbud enligt hänsynsreglerna råder mot gödsling och kultivering inom de från natur- och kulturmiljösynpunkt värdefullare avsnitten av betesmarken eftersom natur- och kulturvärden skulle kunna ta skada av sådana åtgärder. Förbuden innebär enligt länsstyrelsen inte något avsevärt försvårande av pågående markanvändning. Undantagsregeln är inte tillämplig.

2.2 Exempel på tillämpning av reglerna om biotopskydd

2.2.1 Placering av röjningssten

En jordbrukare har svårt att finna plats för den röjningssten han avser ta upp ur sin åkermark. Jordarten i åkermarken är morän med hindrande mycket sten, som kommit idag i samband med användning av modernare plogar. Det är fråga om stora mängder sten, som skall tippas, förmodligen 100-tals kubikmeter. Den ur brukarens synpunkt ända rimliga platsen är en åkerholme mitt i fälten. Han vänder sig till länsstyrelsen för att få reda på om det är tillåtet att göra så.

Länsstyrelsen konstaterar att åkerholmen är ett biotopskyddsområde i enlighet med 7 kap. 11 § miljöbalken. Inom sådana områden får inte åtgärder bedrivas som kan skada naturmiljön. Länsstyrelsen anser att den avsedda åtgärden kommer att skada naturmiljön och därmed är förbjuden. Länsstyrelsen anser inte heller att några förutsättningar för dispens föreligger. Länsstyrelsen meddelar lantbrukaren detta.

2.3 Exempel på tillämpning av andra regler för bevarande av natur- och kulturvärden

2.3.1 Täckdikning

En lantbrukare täckdikar en åkermark med dräneringsrör klenare än 300 millimeter. Han lägger igen små öppna diken. Ingen annan markägare påverkas av täckdikningen. En granne, som tycker att brukaren bort göra en samrådsanmälan, gör länsstyrelsen uppmärksam på täckdikningen.

Länsstyrelsen konstaterar att något tillstånd för markavvattning enligt 11 kap. 13 § miljöbalken inte behövs. Rören är inte så grova att tillstånd krävs och inget vare sig enskilt eller allmänt intresse skadas av åtgärden. Länsstyrelsen anser inte heller täckdikningen innebär någon väsentlig förändring av naturmiljön. Någon samrådsanmälan krävs inte i detta fall.

2.3.2 Fickning av lövträd

En lantbrukare avser att ta bort träd av igenväxningskaraktär på en betesmark genom att ficka träden med ett kemiskt bekämpningsmedel. Genom fickningen hoppas han slippa rot- och stubbskott. Han är osäker på vad som gäller så han hör av sig till länsstyrelsen.

Länsstyrelsen konstaterar att marken är en naturbetesmark och upplyser därför brukaren att tilltänkta åtgärden är förbjuden enligt Statens naturvårdsverks föreskrifter om spridning av kemiska bekämpningsmedel; SNFS (1997:2).

3 Lagrum för bevarande av natur- och kulturvärden i jordbruket

3.1 Miljöhänsyn i jordbruket enligt 12 kap. miljöbalken

3.1.1 Regler inför en åtgärd som kan skada naturmiljön i jordbruket

3.1.1.1 Hänsynsregler

12 kap. 8 § miljöbalken lyder som följer

8 § Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer får meddela föreskrifter om den hänsyn till natur- och kulturvärden som skall tas vid skötsel av jordbruksmark och vid annan markanvändning i jordbruket, såsom i fråga om skyddet av odlings- och kulturlandskapet samt djur- och växtlivet. Föreskrifterna får dock inte vara så ingripande att pågående markanvändning inom den berörda delen av fastigheten avsevärt försvåras.

4 § förordningen (1998:915) om miljöhänsyn i jordbruket lyder som följer.

4 § Föreskrifter som avses i 12 kap. 8 § miljöbalken om den hänsyn till natur- och kulturvärden som skall tas vid skötsel av jordbruksmark och vid annan markanvändning i jordbruket meddelas av Jordbruksverket efter samråd med Naturvårdsverket och Riksantikvarieämbetet.”

Statens jordbruksverks föreskrifter (SJVFS 1999:119) om hänsyn till natur och kulturvärden i jordbruket (hänsynsföreskrifterna) lyder som följer vad gäller de delar som avser hänsyn till natur- och kulturvärden.

”Inledning och begränsningar

1 § Denna författning innehåller bestämmelser om innehållet i en anmälan om att ta jordbruksmark ur jordbruksproduktion och bestämmelser om den hänsyn till natur- och kulturvärden som skall tas vid skötsel av jordbruksmark och vid annan markanvändning i jordbruket.

Bestämmelserna förtydligar de allmänna hänsynsreglerna i 2 kap. 1 - 4 §§ miljöbalken (1998:808) och kompletterar reglerna om områdesskydd i 7 kap. samma lag.

2 § Den hänsyn som skall tas enligt 5 - 15 §§ får inte innebära att pågående markanvändning inom den berörda delen av fastigheten avsevärt försvåras.

Borttagande m.m. av brukningshinder

5 § Brukningsvägar, stentippar, gränsvallar, renar mellan åkerskiften och hägnadsrester får inte skadas eller tas bort om de har kulturhistoriskt värde eller stort värde för bevarandet av odlingslandskapets flora eller fauna.

6 § Anläggningar av träd eller buskar som har kulturhistoriskt värde eller stort värde för bevarandet av odlingslandskapets flora eller fauna får inte skadas eller tas bort.

7 § Enstaka träd som präglats av jordbrukshävd eller mindre grupper av sådana träd på åkermark får inte skadas eller tas bort.

8 § Åtgärder som anges i 6 - 7 §§ är tillåtna om de utgör en naturlig del i vården och underhållet av den berörda växtligheten.

Röjning av träd och buskar

9 § Vid röjning på ängs- eller betesmark får träd som haft en funktion i äldre markanvändning inte skadas eller tas bort.

Gödsling

10 § Handelsgödsel, stallgödsel samt slam eller annat organiskt avfall får inte spridas på åkermark så att det hamnar utanför åkern.

11 § Handelsgödsel, stallgödsel samt slam eller annat organiskt avfall får inte spridas på ängs- eller betesmark om natur- eller kulturvärden kan skadas av spridningen.

Nyodling och kultivering

12 § Nyodling eller kultivering i ängs- eller betesmark får inte ske om natur- eller kulturvärden kan skadas av åtgärden.

Placering av sten, massor och avfall

13 § Röjningssten, sprängsten, massor från dikesrensning, överskott av schaktmassor och avfall från jordbruksproduktion får inte placeras

1. på objekt som anges i 5 §,
2. i anläggningar av träd eller buskar som anges i 6 §, eller
3. i ängs- och betesmark om natur- och kulturvärden kan skadas av placeringen.

Särskilda skäl

14 § Om det finns särskilda skäl får länsstyrelsen medge undantag från bestämmelserna i dessa föreskrifter.”

Hänsynsföreskrifterna innehåller inga närmare definitioner av skyddsobjekt och förbjudna åtgärder. Regler om åtgärder och skyddsobjekt i hänsynsföreskrifternas 5 - 13 §§ kan sammanfattas i nedanstående tabell.

Tabell 3.1 Sammanfattning av 5- 13 §§ i hänsynsföreskrifterna

Hänsynsobjekt m.m.	Förbjuden åtgärd				
	Borttagande av brukningshinder	Röjning av träd och buskar	Gödsling	Nyodling/kultivering	Placering av sten, massor och avfall
Brukningsvägar	X				X
Stentippar	X				X
Gränsvallar	X				X
Renar mellan åkerskiften	X				X
Hägnadsrester	X				X
Anlagda träd och buskar	X				X
Hävdträd i åkermark	X				
Hävdträd i ängs- och betesmark		X			
Mark utanför åkermark			X ¹⁾		
Natur- och kulturvärden i ängs- och betesmark			X	X	X

1) Gäller vid gödsling av åkermark

3.1.1.2 Samrådsregler

En brukare är normalt samrådsskyldig om han avser att

- utnyttja undantagsregeln för att utföra en annars förbjuden åtgärd eller,

- att aktivt lägga ner jordbruksproduktionen på jordbruksmark

Detta på grund av att åtgärderna kan komma att väsentligt ändra naturmiljön.. Den samrådsskyldige får påbörja åtgärden tidigast sex veckor efter att anmälan gjorts. För skogsplantering på åkermark och annan aktiv nedläggning av jordbruksproduktionen på jordbruksmark gäller dock åtta månader. Detta framgår av 3 § i förordningen (1998:915) om miljöhänsyn i jordbruket. Länsstyrelsen kan medge kortare tid. 12 kap. 6 § miljöbalken lyder i sin helhet som följer

”Anmälan för samråd

6 § Kan en verksamhet eller en åtgärd som inte omfattas av tillstånds- eller anmälningsplikt enligt andra bestämmelser i denna balk komma att väsentligt ändra naturmiljön, skall anmälan för samråd göras hos den myndighet som utövar tillsynen enligt bestämmelser i 26 kap. eller bestämmelser som har meddelats med stöd av samma kapitel.

Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer får meddela föreskrifter om att det inom landet eller en del av landet alltid skall göras en anmälan för samråd i fråga om särskilda slag av verksamheter eller åtgärder som kan medföra skada på naturmiljön. Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer får också meddela föreskrifter om vilka uppgifter en anmälan skall innehålla.

Verksamhet eller åtgärd som skall anmälas för samråd får påbörjas tidigast sex veckor efter det att anmälan har gjorts, om inte tillsynsmyndigheten medger något annat.

Den myndighet som avses i första stycket får förelägga den anmälningskyldige att vidta de åtgärder som behövs för att begränsa eller motverka skada på naturmiljön. Om sådana åtgärder inte är tillräckliga och det är nödvändigt för skyddet av naturmiljön, får myndigheten förbjuda verksamheten. Bestämmelser om rätt till ersättning vid ett sådant föreläggande eller förbud finns i 31 kap.”

Av bilagan till förordningen (1998:900) om tillsyn enligt miljöbalken framgår det att det är länsstyrelsen som är tillsynsmyndighet för alla verksamheter och åtgärder som rör 12 kap. 6 § miljöbalken dock med undantag för skogsbruksåtgärder för mark som omfattas av skogsvårdslagen. Samråd om åtgärder och verksamheter som berör natur- och kulturvärden i jordbruket skall således inlämnas till länsstyrelsen.

Den som på rätt sätt gjort en nedlägningsanmälan enligt 3 § första stycket förordningen (1998:915) om miljöhänsyn i jordbruket anses ha fullgjort sin anmälan för samråd enligt 12 kap. 6 § miljöbalken. Detta följer av 6 § andra stycket av förordning (1999: 904) om täkter och anmälan för samråd. 3 § förordningen (1998:915) om miljöhänsyn i jordbruket lyder som följer.

3 § Jordbruksmark får tas ur jordbruksproduktion tidigast åtta månader efter det att anmälan om åtgärden har gjorts till länsstyrelsen, om inte länsstyrelsen medger något annat. Anmälan behövs dock inte om åtgärden är av ringa betydelse för jordbruket på brukningsenheten eller för natur- och kulturmiljön och inte heller när marken tas i anspråk för verksamhet vars tillåtlighet prövats i särskild ordning.

Statens jordbruksverk får efter samråd med Naturvårdsverket och Riksantikvarieämbetet meddela närmare föreskrifter om innehållet i en anmälan enligt första stycket om att ta jordbruksmark ur produktion.

Statens jordbruksverks föreskrifter (SJVFS 1999:119) om hänsyn till natur och kulturvärden i jordbruket (hänsynsföreskrifterna) lyder som följer vad gäller de delar som avser innehåll i anmälan att ta jordbruksmark ur jordbruksproduktion.

3 § Anmälan enligt 3 § förordningen (1998:915) om miljöhänsyn i jordbruket skall göras skriftligen till länsstyrelsen och undertecknas av brukaren.

Anmälan skall innehålla följande uppgifter om den jordbruksmark som är berörd av nedläggningen

- 1 brukarens namn, adress och telefonnummer,
- 2 markägarens namn, adress och telefonnummer,
- 3 fastighetsbeteckning, inklusive uppgift om församling och kommun,
- 4 avsedd markanvändning,
- 5 areal åker respektive betesmark,
- 6 trädslag som brukaren avser att använda vid eventuell skogsodling,
- 7 av anmälaren kända naturvärden, fornlämningar eller andra kulturvärden,
- 8 vilket år marken avses att tas ur jordbruksproduktion,
- 9 eventuellt särskilt yrkande i de fall jordbruksmarken önskas tas ur jordbruksproduktion tidigare än åtta månader efter anmälan, samt
- 10 skäl för särskilt yrkande enligt 9.

4 § Den jordbruksmark som är berörd av nedläggningen skall tydligt märkas ut och avgränsas på en karta. Kartan skall bifogas anmälan.

Kartan skall vara av likvärdig kvalitet som den ekonomiska kartan. På kartan skall nedläggningsobjektets geografiska läge noteras med koordinater enligt rikets nät eller på annat likvärdigt sätt. Av anmälaren kända naturvärden, fornlämningar eller andra kulturvärden inom nedläggningsområdet skall tydligt märkas ut på kartan.

3.1.2 Sammanfattning om regler inför en åtgärd som kan skada naturmiljön

Nedanstående tabell sammanfattar vad en brukare har att ta ställning till inför en åtgärd som kan skada naturmiljön.

Tabell 3.2 Sammanfattning av de ställningstagande en brukare behöver göra inför en åtgärd som kan komma att skada naturmiljön

Försvåras pågående markanvändning avsevärt i berörd del av hänsynsföreskrifternas förbud ?	Kan åtgärden komma att väsentligt ändra naturmiljön ?	
	JA!	NEJ!
JA!	Samråd enligt 12 kap. 6§ första stycket miljöbalken måste ske innan åtgärden vidtas	Åtgärden kan vidtas utan samråd.
NEJ!	Åtgärden är förbjuden!	Åtgärden är förbjuden!

3.1.3 Föreläggande och förbud för att skydda naturmiljön

För att förhindra att natur- och kulturvärden i jordbruket skadas av olika åtgärder kan länsstyrelsen tillämpa 12 kap. 6 § fjärde stycket miljöbalken. Detta stycke lyder som följer.

” Den myndighet som avses i första stycket får förelägga den anmälningsskyldige att vidta de åtgärder som behövs för att begränsa eller motverka skada på naturmiljön. Om sådana åtgärder inte är tillräckliga och det är nödvändigt för skyddet av naturmiljön, får myndigheten förbjuda verksamheten. Bestämmelser om rätt till ersättning vid ett sådant föreläggande eller förbud finns i 31 kap.”

Länsstyrelsen kan också tillämpa 26 kap. 9 § första stycket miljöbalken . Detta stycke lyder som följer

” En tillsynsmyndighet får meddela de förelägganden och förbud som behövs i ett enskilt fall för att denna balk samt föreskrifter, domar och andra beslut som har meddelats med stöd av balken skall efterlevas.”

Nedanstående tabell sammanfattar de överväganden en länsstyrelse behöver göra inför en åtgärd som kan komma att skada naturmiljön i jordbruket.

Tabell 3.3 Sammanfattning av de överväganden en länsstyrelse behöver göra inför en åtgärd som kan komma att skada naturmiljön i jordbruket

Försvåras pågående markanvändning avsevärt i berörd del av hänsynsföreskrifternas förbud ?	Kan åtgärden komma att väsentligt ändra naturmiljön ?	
	JA!	NEJ!
JA!	Överväga att besluta om föreläggande eller förbud enligt 12 kap. 6 § fjärde stycket miljöbalken.	Överväga att meddela brukaren att inga lagliga hinder föreligger att vidta åtgärden.
NEJ!	Överväga att besluta om föreläggande eller förbud enligt 12 kap. 6 § fjärde stycket miljöbalken alternativt överväga att meddela brukaren att förbud mot åtgärden råder enligt hänsynsföreskrifterna	Överväga att meddela brukaren att förbud råder mot åtgärden enligt hänsynsföreskrifterna alternativt överväga att besluta om föreläggande eller förbud med stöd av 26 kap. 9 § första stycket.

3.1.4 Påföljder vid brott

Den som med uppsåt eller av oaktsamhet bryter mot hänsynsföreskrifterna kan dömas till böter eller fängelse i högst sex månader enligt, 29 kap. 9§ första stycket punkt 5 miljöbalken.

Kan brottet också ses som ett brott mot samrådsskyldigheten kan utföraren dömas till böter eller fängelse i högst två år enligt 29 kap. 8§ första stycket punkt 16 miljöbalken.

3.2 Skydd av områden i jordbruket enligt 7 kap. miljöbalken

3.2.1 Regler inför en åtgärd som kan skada naturmiljön

Reglerna i miljöbalkens 7 kap. om skydd av områden berör en rad områden i jordbruket som innehåller natur- och kulturvärden. Det är främst reglerna om biotopskyddsområden i kapitlets 11 § som kan komma ifråga. Paragrafen har följande lydelse.

”Biotopskyddsområde

11 § Mindre mark- eller vattenområden som utgör livsmiljö för hotade djur- eller växtarter eller som annars är särskilt skyddsvärda får av regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer förklaras som biotopskyddsområde. Sådana förklaringar får avse enskilda områden eller samtliga områden av ett visst slag inom landet eller del av landet.

Inom biotopskyddsområde får inte bedrivas verksamhet eller vidtas åtgärder som kan skada naturmiljön. Om regeringen förordnar att samtliga områden av visst slag skall vara biotopskyddsområden, får den i samband med beslutet meddela föreskrifter om att dispens kan medges för sådan verksamhet eller sådana åtgärder. Dispens får endast medges om det finns särskilda skäl.

Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer får vidta de åtgärder som behövs för att vårda biotopskyddsområde. Innan det vidtas någon åtgärd skall den som äger eller har särskild rätt till området underrättas särskilt. Ett beslut om biotopskyddsområde skall gälla omedelbart även om det överklagas.”

Av förordningen (1998:1252) om områdesskydd enligt miljöbalken m.m. (områdeskyddsförordningen) framgår att länsstyrelsen handhar frågor om biotopskyddsområden på mark som inte omfattas av skogsvårdslagen. I förordningen förklaras närmare områden som är biotopskyddsområden. Förordningens 5 och 7 §§ samt bilaga 1 har följande lydelse.

”Biotopskyddsområde

5 § Sådana mark- eller vattenområden som anges i bilaga 1 utgör biotopskyddsområden enligt 7 kap. 11 § första stycket miljöbalken.

Länsstyrelsen får medge dispens enligt 7 kap. 11 § andra stycket miljöbalken, om det finns förutsättningar för det.

Länsstyrelsen får vidta de åtgärder som behövs för att vårda dessa biotopskyddsområden.

7 § Länsstyrelsen får förklara rik- och kalkkärr i jordbruksmark, ängar eller naturbetesmarker som biotopskyddsområden. Länsstyrelsen får meddela sådana beslut även för naturliga bäckfåror och ras- eller bergbranter för mark som inte omfattas av skogsvårdslagen (1979:429). I länsstyrelsens beslut skall gränserna för biotopskyddsområdet anges.

Länsstyrelsen får besluta om att sådana åtgärder skall vidtas som behövs för att vårda dessa biotopskyddsområden.

De biotopskyddsområden som anges i bilaga 1 till områdesskyddsföreningen är som följer. Definitionerna återfinns också i avsnitt 7.1 i denna promemoria.

- Alléer
- Källor med omgivande våtmark i jordbruksmark
- Odlingsrösen i jordbruksmark
- Pilevallar
- Småvatten och våtmarker i jordbruksmark
- Stenmurar i jordbruksmark
- Åkerholmar

Biotopskyddsområdena är definierade i förordningen med vissa undantag.

Undantagen kan bli biotopskyddsområden först efter särskilt länsstyrelsebeslut. De utgörs av

- rik- och kalkkärr i jordbruksmark,
- ängar och naturbetesmarker samt
- naturliga bäckfåror och ras- eller bergsbranter som inte omfattas av skogsvårdslagen.

Vare sig miljöbalken eller områdeskyddsförordningen räknar upp eller definierar åtgärder som är förbjudna. Alla sorters verksamheter eller åtgärder som kan skada

naturmiljön är förbjudna inom biotopskyddsområde. Med hänsyn till att biotopskyddsområden har ett så tydligt markerat naturvärde torde normalt samrådsskyldighet enligt 6 § 12 kap miljöbalken gälla för åtgärder som utförs inom dem.

3.2.2 Förbud för att skydda naturmiljön och påföljder vid brott

Länsstyrelsen behöver inte meddela några förelägganden eller förbud mot åtgärder som kan skada naturmiljön inom biotopskyddsområden. Enligt 7 kap. 11 § andra stycket föreligger redan ett sådant förbud.

Den som med uppsåt eller av oaktsamhet bryter mot reglerna om biotopskyddsområden kan dömas till böter eller fängelse i högst två år enligt 29 kap. 8§ första stycket punkt 3, miljöbalken.

3.3 Hänsyn till växt- och djurlivet vid dränering av jordbruksmark enligt 11 kap. miljöbalken

Markavvattning får inte utföras utan tillstånd med vissa undantag. Detta framgår av 11 kap. 13 §. Paragrafens två första stycken har följande lydelse.

”13 § Markavvattning får inte utföras utan tillstånd. Vidare krävs tillstånd, i den utsträckning regeringen föreskriver det, för andra åtgärder som utförs för att avvattna mark i de fall åtgärden kan förväntas få en bestående negativ effekt på växt- och djurlivet.

För dränering av jordbruksmark genom täckdikning med dräneringsrör som har en största diameter av 300 millimeter krävs det dock tillstånd endast om det är sannolikt att allmänna eller enskilda intressen skadas genom verksamheten.”

Eftersom en dränering oftast är sådan att den kan komma att väsentligt ändra naturmiljön bör en brukare göra en samrådsanmälan inför sådan åtgärder som enligt paragrafens andra stycke inte kräver markavvattningstillstånd. Detta är särskilt fallet vid dikning av betesmark.

3.4 Skydd för naturmiljön i samband med spridning av bekämpningsmedel

Miljöbalkens 14 kapitel handlar om kemiska produkter och biotekniska organismer. Grundregeln om spridning av bekämpningsmedel återfinns i kapitlets 18 § som lyder som följer.

18 § Ett kemiskt eller biologiskt bekämpningsmedel skall spridas på ett sådant sätt att människors hälsa inte skadas eller människor vållas annan olägenhet och att miljöpåverkan blir så liten som möjligt. Åtgärder skall vidtas för att motverka att medlet sprids utanför avsett spridningsområde.

Kemiska eller biologiska bekämpningsmedel får inte spridas från luftfartyg. Om det finns synnerliga skäl, får regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer medge dispens i enskilda fall från detta förbud.

Regeringen har i förordningen (1998:947) givit Naturvårdsverket föreskrifträtt om bland annat var spridning får ske. 15 § i Statens naturvårdsverks föreskrifter om spridning av kemiska bekämpningsmedel; SNFS(1997:2) lyder som följer.

15 § Bekämpningsmedel får inte spridas på naturbetesmarker eller ängar.

3.5 Stöd för bevarande av odlingslandskapets biologiska mångfald och kulturmiljövärden

Enligt 2 kap.5 - 7 §§ förordning (2000:577) om stöd för miljö- och landsbygdsutvecklingsåtgärder får stöd lämnas för skötsel av betesmarker och slåtterängar och för skötsel av vissa från natur- och kulturvärdesynpunkt värdefulla landskapselement belägna på eller i anslutning till åkermark.

I bilaga 3 till Statens jordbruksverks föreskrifter (SJVFS 2000:132) om stöd för miljövänligt jordbruk förtecknas och definieras följande värdefulla landskapselement.

- Allé
- Brukningsväg
- Brunn, källa
- Byggnadsgrund
- Fornlämningslokal
- Gärdsgård av trä
- Hamlat träd
- Jordvall, gropvall
- Läplantering
- Småvatten
- Odlingsröse, stentipp
- Pilevall, pilerad
- Ren mellan åkerskiften
- Solitärträd
- Stenmur
- Traditionell hässja eller storhässja i bruk
- Liten svårbrukad åker
- Åkerholme
- Öppet dike
- Överloppsbyggnad

Bilagans definitioner för de värdefulla landskapselementen överensstämmer delvis med de definitioner som gäller för motsvarande skyddsobjekt enligt bilagan till områdesskyddsförordningen. Definitionerna framgår av avsnitt 7.2 till denna promemoria.

Av Statens jordbruksverks föreskrifter (SJVFS 2000:132) om stöd för miljövänligt jordbruk framgår att som villkor för stöd gäller vissa förbud.

För betesmarker och slåtterängar gäller bland annat förbud mot spridning av bekämpningsmedel

- gödsling,
- kalkning,
- konstbevattning,
- täkt av sten och jord,
- andra åtgärder som kan skada natur- och kulturmiljövärden.

För betesmarker och slåtterängar med höga biologiska eller kulturhistoriska värden får länsstyrelsen bland annat förbjuda tillskottsutfodring av betesdjur och bete med för marken olämpligt djurslag.

För ett värdefullt landskapselement på eller i anslutning till åkermark gäller förbud mot att tippa sten eller massor på elementet eller dess ren.

4 Tillsyn enligt miljöbalken

4.1 Några definitioner

Av 26 kap 1 § miljöbalken (1998:808) framgår att tillsynen skall säkerställa syftet med miljöbalken och dess föreskrifter. Tillsyn utövas av myndigheter som kommuner, länsstyrelser och centrala myndigheter. Ett av mågen syften med miljöbalken och dess förordningar är enligt 1 kap. 1 § att värdefulla natur- och kulturmiljöer skyddas och vårdas och att den biologiska mångfalden bevaras.

I förordningen (1998:900) om tillsyn enligt miljöbalken (tillsynsförordningen) definieras tillsyn i 3 § som

- operativ tillsyn: sådan tillsyn som utövas direkt gentemot den som bedriver en verksamhet eller vidtar en åtgärd
- tillsynsvägledning: sådan tillsyn som består i utvärdering, uppföljning och samordning av den operativa tillsynen samt stöd och råd till de operativa tillsynsmyndigheterna

Enligt 7 § tillsynsförordningen skall den operativa tillsynsmyndigheten

- senast den 30 juni 1999 ha gjort en utredning om tillsynsbehovet inom sina ansvarsområden och därefter varje år uppdatera utredningen med hänsyn till de förutsättningar som kan ha ändrats,
- föra ett register över de verksamheter som fordrar återkommande tillsyn,
- för varje verksamhetsår upprätta en plan, baserad på utredningen enligt 1 och verksamhetsregistret enligt 2, för hur tillsynsarbetet skall bedrivas, samt
- regelbundet följa upp och utvärdera tillsynsverksamheten.

Enligt 9 § tillsynsförordningen är den operativa tillsynsmyndigheten på begäran skyldig att lämna den information som behövs för den centrala tillsynsvägledningen.

Enligt 15 § tillsynsförordningen är myndighet med centralt ansvar för tillsynsvägledning skyldig att aktivt verka för samordning och samverkan vad gäller informationsförsörjning inom ansvarsområdet.

4.2 Ansvariga myndigheter

Vad gäller tillsyn av natur- och kulturvärden i jordbruket är flera myndigheter inblandade.

Länsstyrelsen ansvarar för den operativa tillsynen om länsstyrelsen inte valt att föra över den till kommunal nämnd.

På central nivå är främst Jordbruksverket och Naturvårdsverket och inblandade med tillsynsvägledning. I vissa fall har även Riksantikvarieämbetet eller andra myndigheter ansvar för sådan tillsynsvägledning som kan beröra natur- och kulturvärden i jordbruket. Vilken myndighet som har ansvar för vad framgår närmare av 13 § tillsynsförordningen.

Paragrafen stadgar att Naturvårdsverket har det centrala ansvaret för tillsynsvägledningen med undantag för vissa bestämda områden där ansvaret förts till elva andra myndigheter. En av dessa myndigheter är Jordbruksverket.

Jordbruksverket har det centrala ansvaret för tillsynsvägledningen för följande verksamheter enligt följande citat från 13 § tillsynsförordningen.

”Frågor som rör verksamheter, inklusive miljöfarliga verksamheter enligt 9 kap. miljöbalken, inom jordbruks- och trädgårdsområdet eller som rör djurhållande verksamhet. Frågor som rör miljöhänsyn i jordbruket enligt 12 kap. miljöbalken. Genteknikfrågor enligt 13 kap. miljöbalken inom det område som anges i bilagan. Vad avser 14 kap. miljöbalken, frågor som verket beslutat om enligt förordningen (1998:947) om bekämpningsmedel. Frågor enligt 15 kap. miljöbalken enligt den närmare fördelning som framgår av förordningen (1996:971) om farligt avfall.”

Om man begränsar tillsynsförordningens perspektiv till natur- och kulturvärden i jordbruket kan det ovanstående innebära följande.

Jordbruksverket har det centrala ansvaret för tillsynsvägledning vad gäller miljöhänsyn i jordbruket enligt 12 kap miljöbalken Närmare handlar detta om

- hänsyn till natur- och kulturvärden vid markanvändning i jordbruket
- nedläggningsanmälan när jordbruksmark tas ur jordbruksproduktionen

Naturvårdsverket har det centrala ansvaret för bl.a. frågor om anmälan för samråd enligt 12 kap. 6 § och frågor om områdesskydd enligt 7 kap, frågor om vattenverksamhet enligt 11 kap och frågor om var spridning av bekämpningsmedel får ske enligt 14 kap. miljöbalken.

Riksantikvarieämbetet har det centrala ansvaret för tillsynsvägledningen vad gäller kulturresevat enligt 7 kap miljöbalken.

4.3 Sammanfattning om det centrala ansvaret för tillsynsvägledning

Sammanfattningsvis kan man säga att Jordbruksverket har det centrala ansvaret för tillsynsvägledning vad gäller natur- och kulturvärden i jordbruket. För de i sammanhanget mycket väsentliga samrådsfrågorna enligt 12 kap. 6 § miljöbalken har Naturvårdsverket det centrala ansvaret för tillsynsvägledning. Likaså har Naturvårdsverket det centrala ansvaret för tillsynsvägledning för frågor om biotopskyddsområden inom jordbruket. Det centrala ansvaret vad gäller miljöstöd för bevarande av även biotopskyddade objekt åligger Jordbruksverket.

Slutsatsen är att om några praktiska resultat skall nås vad gäller det centrala ansvaret för tillsynsvägledning i jordbruket måste Jordbruksverket och Naturvårdsverket samarbeta intimt i frågorna. Eftersom berörda skyddsobjekt och värden samtidigt är kulturvärden är Riksantikvarieämbetets medverkan av avgörande betydelse.

5 Vad Jordbruksverket gjort hittintills

Jordbruksverkets centrala ansvar för tillsynsvägledning gäller hänsyn till natur- och kulturvärden vid markanvändning i jordbruket 12 kap 8§ miljöbalken och nedlägningsanmälan när jordbruksmark tas ur jordbruksproduktionen enligt 12 kap. 9 § miljöbalken.

De uppgifter som ingår i ansvaret är

- utvärdering,
- uppföljning,
- samordning av den operativa tillsynen,
- stöd och råd till de operativa tillsynsmyndigheterna samt
- samordning och samverkan vad gäller informationsförsörjning inom ansvarsområdet.

5.1 Utvärdering

Någon utvärdering har inte gjorts.

5.2 Uppföljning

5.2.1 Hänsynsärenden

Statistik om tillämpning av hänsynsföreskrifterna har årligen samlats in från länsstyrelserna och publiceras i Jordbruksverkets verksamhetsstatistik.

Tabell 5.1 Antal ärenden * om hänsyn till natur- och kulturvärden i jordbruket

År	1991/92	1992/93	1993/94	1994/95	1995/96	1997	1998	1999
Informationsärenden	670	985	1387	1064	195	0	10	27
Förelägganden	1	1	1	0	0	0	0	1
Totalt	671	986	1388	1064	195	0	10	28

*enligt 6a§ lagen 1979:425 om skötsel av jordbruksmark fram till och med 1998 och enligt 2 kap. 3§ miljöbalken (1998:808) från och med 1999

Fram till och med maj 1994 ingick även skyddsobjekt som numer omfattas av biotopskyddet i Jordbruksverkets dåtida hänsynsföreskrifter. För att undvika att natur- och kulturvärden skadades fanns då medel att bedriva information om innebörden av hänsynsföreskrifterna. Första januari 1994 trädde biotopskyddet i kraft. Statens jordbruksverks föreskrifter (SJVFS 1994:43) om hänsyn till naturvårdens och kulturmiljövårdens intressen vid skötsel av jordbruksmark och annan markanvändning i jordbruket trädde i kraft den 1 maj 1994. Dessa föreskrifter omfattade inte skyddsobjekt som samtidigt omfattades av biotopskydd. Därmed avtog behovet att informera om hänsynsföreskrifternas innebörd högst avsevärt.

Åren 1996 - 2000 har kampanjen ”Markernas mångfald” givit 60 000 jordbrukare fullödlig information om natur- och kulturvärden i jordbruket. Länsstyrelserna har producerat ca 14 000 skötselplaner med tillhörande individuell rådgivning på gårdsnivå om dessa värden. I samband med den kampanjen fick lantbrukarna

automatiskt information om hänsynsobjektens skyddsvärde. Därmed fanns inte samma behov som före kampanjen av särskilda insatser i det syftet.

5.2.2 Nedläggningsärenden

Årligen samlas det in statistik från länsstyrelserna som publiceras i Jordbruksverkets verksamhetsstatistik under rubriken "Länsstyrelsernas tillsynsärenden enligt 12 kap. 8-9§§ Miljöbalken". Motsvarande statistik har insamlats under hela 1990-talet.

Tabell 5.2 Antal nedläggningsanmälningar * rörande jordbruksmark

År	Nedläggnings- anmälningar, ha	Andel framtida markanvändning %					Antal följdbeslut
		Barrskog	Lövskog	Ej skog	Ingen uppgift	Summa	
1990/91	64515	41	41	5	13	100	681
1991/92	11657	34	42	3	21	100	261
1992/93	4446	25	37	18	20	100	157
1993/94	2306	16	48	29	7	100	45
1994/95	2675	12	34	51	3	100	55
1997	377	47	10	34	9	100	6
1998	301	41	52	2	5	100	16
1999	571	60	31	9	0	100	23

*enligt 4§ lagen 1979:425 om skötsel av jordbruksmark fram till och med 1998 och enligt 3§ förordningen (1998:915) om miljöhänsyn i jordbruket från och med 1999

Tabell 5.3 nedan är en jämförelse mellan nedläggningsanmälda arealen och den åkerareal som enligt den svenska jordbruksstatistiken förefaller ha lämnat jordbruket respektive år under 1990-talet.

Resultatet visar en dramatisk nedgång av anmälningarna under den senare hälften av 1990-talet. Detta beror sannolikt inte på försummelser från jordbrukarnas sida. Sedan möjligheten att söka omställningsstöd upphörde i mars 1993 och anläggningsstöd i juni 1995 får man nog räkna med att förlusten av åkermark i huvudsak består av passivt nedlagda sämre jordar. En passiv nedläggning kan inte betraktas som en åtgärd. Därmed råder ingen anmälningsskyldighet.

Tabell 5.3 Jämförelse mellan nedläggningsanmäld areal och ändring i åkerarealen

År	Åkerareal, ha	Ändring i åkerareal under året, ha	Nedläggnings- anmäld areal, ha	Nedläggnings- anmäld areal i procent av ändring i åkerarealen
1990	2 844 592	-54 595		
1991	2 789 997	-22 055	38 086	173
1992	2 767 942	11 787	8 052	-68
1993	2 779 729	348	3 376	-970
1994	2 780 077	-13 436	2 491	19
1995	2 766 641	44 893		
1996	2 811 534	-12 960		
1997	2 798 574	-14 819	377	3
1998	2 783 755	-36 826	301	1

1999	2 746 929			
------	-----------	--	--	--

5.3 Samordning av operativ tillsyn

Någon samordning av operativ tillsyn har inte gjorts.

5.4 Stöd och råd till de operativa tillsynsmyndigheterna

Den 25 maj 1994 hölls en konferens med länsstyrelsefolk. Till konferensen sammanställdes ett diskussionsunderlag med namnet ”Begrepp i samband med hänsynsregler till 6 a § skötsellagen”. Underlaget innehåller stöd och råd för tillämpning av reglerna i Statens jordbruksverks föreskrifter (SJVFS 1994:43) om hänsyn till naturvårdens och kulturmiljövårdens intressen vid skötsel av jordbruksmark och annan markanvändning i jordbruket.

Dessa föreskrifter upphörde att gälla i och med att nuvarande hänsynsföreskrifter trädde i kraft den 1 januari 2000. Det år 1994 utdelade underlagsmaterialet har därför numer ett mycket begränsat värde.

5.5 Samordning och samverkan vad gäller informationsförsörjningen

Information om hänsynsreglerna ingår i broschyren ”Vad säger lagen?” som utgivits i en version år 1996 och en ny version år 2000 anpassad till de förändringar införandet av miljöbalken medfört. Broschyren ger en god översikt över alla lagrum som på något vis berör natur- och kulturvärden i jordbruket.

6 Vad Jordbruksverket skulle kunna göra mera

De områden Jordbruksverket skulle kunna göra mera inom är

- utvärdering,
- uppföljning,
- samordning av den operativa tillsynen,
- stöd och råd till de operativa tillsynsmyndigheterna samt
- samordning och samverkan vad gäller informationsförsörjning inom ansvarsområdet.

6.1 Utvärdering

Behovet av eller alternativt utformning av nedlägningsanmälan kan behöva utvärderas inom projektet CAP:s miljöeffekter. Stora skillnader i statistikmaterialet finns mellan den föregående och den nuvarande jordbrukspolitiken (se avsnitt 5.2.2 Nedlägningsärenden).

Med stöd av det material som föreslås samlas in nedan under avsnitt 6.2 skulle även behovet av eller utformningen av hänsynsföreskrifter kunna utvärderas.

6.2 Uppföljning

6.2.1 Samla in och sammanställa kontrollstatistik för kulturmiljöstödet

Enligt hänsynsföreskrifterna råder förbud mot att placera sten, massor och avfall på vissa skyddsobjekt. En brukare som har åtagit sig ett kulturmiljöstöd har förbundit sig att forsla bort upplag och avfall från de värdefulla landskapselement åtagandet avser.

Det vore av visst värde att samla in och sammanställa kontrollstatistik om brott mot villkoret att forsla bort upplag i kulturmiljöstödet. Statistiken kan tyvärr endast avse det urval av värdefulla landskapselement som till definitionen helt motsvarar hänsynsobjekten nämligen

- alléer,
- bruksvägar,
- jord- och gropvallar,
- läplanteringar,
- renar mellan åkerskiften,
- solitärträd.

För dessa element är ett brott mot bortforslingsvillkoret också ett brott mot hänsynsföreskrifterna.

6.2.2 Samla in och sammanställa kontrollstatistik för betesmarks- och slåtterängsstöden

Enligt hänsynsföreskrifterna råder förbud mot gödsling, nyodling, kultivering och placering av sten, massor och avfall inom ängs- och betesmarker om natur- och

kulturvärden tar skada av åtgärderna.. En brukare som har åtagit sig ett betesmarksstöd eller ett stöd för bevarande av ett öppet odlingslandskap har förbundit sig att inte gödsla betesmark eller vidta några andra åtgärder som kan skada natur- och kulturvärden.

Det vore av visst värde att samla in och sammanställa kontrollstatistik om brott mot gödslingsförbudet inom betesmarker som omfattas av miljöstöd. För betesmarker med höga natur- och kulturvärden utgör ett brott mot gödslingsförbudet enligt stödreglerna också ett brott mot hänsynsföreskrifterna.

6.2.3 Använda LIM-projektets statistik

Det vore av visst värde att göra en ytterligare bildtolkning av LIM-projektets utvalda församlingar och se om förluster uppkommit vad gäller landskapselement som samtidigt är hänsynsobjekt. Problemet är att linjeobjekten i LIM är få och sammansatta av både hänsynsobjekt och biotopskyddsområden. Eventuella resultat kan vara svåra att relatera till eventuella brister i brukarnas laglydnad vad gäller hänsynsreglerna.

6.2.4 Skaffa ett urval hänsynsobjekt för kontroll

Det vore av visst värde att göra ett urval block i stödsystem på vilka alla hänsynsobjekt mäts upp. Urvalet bör stratifieras så att skiften utan kulturmiljöstöd blir överrepresenterade. Arbetet kunde göras på något kombinerat sätt flygbilder och fältarbete. Ett urval av detta urval kontrolleras årligen för att se om förluster sker.

6.3 Samordning av operativ tillsyn

Ett samarbete med länsstyrelserna och framförallt Naturvårdsverket är av nöden om någon operativ tillsyn överhuvudtaget skall kunna utföras. Samordning av tillsyn rörande biotopskydd och hänsynsregler behövs. Frågan är dock om inte omarbetade föreskrifter enligt avsnitt 6.4 behövs om en sådan samordning skall bli effektiv.

6.4 Stöd och råd till de operativa tillsynsmyndigheterna

Här skulle man kunna tänka sig tre ambitionsnivåer

- ett underlag tas fram som redogör för innehållet i nu aktuella hänsynsföreskrifter,
- hänsynsföreskrifterna omarbetas för att anpassas till dagens situation,
- en rapport tas fram med förslag till förenklingar i hela det komplex av lagrum som berör natur- och kulturvärden i jordbruket.

6.4.1 Underlag som redogör för nuvarande hänsynsföreskrifter

Diskussionsunderlaget från 25 maj 1994 omarbetas så att det beskriver nuvarande hänsynsföreskrifter. Ett motsvarande material för miljöskyddsfrågor har Jordbruksverkets miljöskyddsenheten tagit fram. Det har fått namnet ”Arbetsmaterial för framtagning av Jordbruksverkets allmänna råd samt föreskrifter om miljöhänsyn i jordbruket”.

6.4.2 Omarbetade hänsynsföreskrifter

Hänsynsföreskrifterna har till sin form tillkommit före introduktionen av miljöstöden. Tabell 6.1 nedan visar att nästan all betesmark och en väsentlig del av åkermarken omfattas av miljöstöd. Därtill har kampanjen ”Markernas mångfald” nått 250 000 kursdeltagare och givit 60 000 jordbrukare enskild rådgivning om natur- och kulturvärden i jordbruket.

Tabell 6.1 Totalt ansluten areal i femårsbeslut av vissa miljöstöd

Ägoslag	Omfattas av miljöstöd 1999, ha	Totalt enligt jordbruksstatistiken, ha	Miljöstödens andel i procent
Betesmarker och slåtterängar	397 440	447 149	89
Åkermark, kulturmiljöstöd	604 780	2 746 929	22
Åkermark, öppet odlingslandskap	621 820	2 746 929	23

I ljuset av denna kunskapsmassa som bibringats jordbrukarna vore det lämpligt att i ordval, definitioner på skyddsobjekt, urval av skyddsobjekt och formulering av förbud anpassa sig till det ordval, det informationsmaterial och de föreskrifter jordbrukarna mött i stödverksamheten. Detta skulle också underlätta länsstyrelsernas operativa tillsyn.

Hur en lantbrukare bör förfara när han avser tillämpa undantagsregeln bör framgå tydligt av föreskrifterna. Det bör tydligt framgå att samrådsskyldighet enligt 12 kap. 6 § första stycket miljöbalken råder. Därmed knyts hänsynsföreskrifterna till detta lagrum. Det ger en tydlig signal till länsstyrelserna att tillämpa 12 kap. 6 § fjärde stycket vid föreläggande och förbud.

6.4.2.1 Arbetsgrupp för att ta fram omarbetade hänsynsföreskrifter

Ett exempel på hur hänsynsföreskrifter bättre anpassade till dagens situation skulle kunna se ut framgår av avsnitt 7.3. Förslaget saknar regler om dränering och kemisk bekämpning.

Omarbetade föreskrifter skulle kunna utarbetas av en arbetsgrupp lämpligen bestående av representanter för Jordbruksverket, Naturvårdsverket, Riksantikvarieämbetet, länsstyrelserna och LRF. Arbetsgruppen bör samtidigt ta fram ett underlagsmaterial för att underlätta bedömningar som exempelvis när pågående markanvändning avsevärt försvåras i berörd del av fastigheten.

6.4.3 Förenkling av regelkomplexet om natur- och kulturvärden i jordbruket

6.4.3.1 Gallra och strama upp floran av regler

Jordbruksverkets hänsynsföreskrifter, föreskrifter om biotopskyddsområden och om stödobjekten inom miljöstöden skapar tillsammans en förvirrande mängd regler och definitioner. Det är svårt att få en helhetsbild och det är svårt att veta vad som gäller inför en enskild åtgärd. En jordbrukare kan lätt få den uppfattning att det är rena slumpen som avgör vilket lagrum som skall tillämpas på en viss åtgärd.

Har brukaren miljöstödd kommer han genom att följa stödreglerna också att följa hänsynsreglerna och biotopskyddsreglerna. Det är tveksamt om brukare som inte sökt miljöstödd känner till skyldigheten att följa hänsyns- och biotopskyddsregler.

Situationen skulle kunna förenklas genom att biotopskyddet påförs fler objekt. Samtidigt borde det finnas större möjlighet till dispens. Dispens skulle kunna ges för det enskilda jordbruksföretaget vid driftsomläggningar och brukarbyten. Dispensen skulle då mer få karaktär som påminner om undantagsregeln i hänsynsföreskrifterna.

Med en sådan lösning skulle hänsynsreglerna skulle i stort sett kunna koncentreras till undantagsregeln med samrådsskyldighet och en regel med ungefär följande lydelse

Gödsling, nyodling, kultivering, placering av sten, massor och avfall och andra jordbruksåtgärder får inte ske på ett sådant sätt att natur- eller kulturvärden kan skadas.

6.4.3.2 Ta bort nedlägningsanmälan

I storleksordningen 300 - 400 ha om året anmäls för nedläggning. Regeln har förlorat sin praktiska betydelse. Den skulle kunna avskaffas.

Hänsynsföreskrifterna skulle kunna utvidgas till att även gälla den hänsyn som skall tas vid aktiv nedläggning av jordbruksproduktionen.

6.4.3.3 Arbetsgrupp för att ta fram ett förenklingsförslag till regeringen

Ett förslag till förenkling av hela regelkomplexet skulle kunna utarbetas av en arbetsgrupp lämpligen bestående av representanter för Jordbruksverket, Naturvårdsverket, Riksantikvarieämbetet, länsstyrelserna och LRF. Förslaget skulle ha regeringen som adressat.

6.5 Samordning och samverkan vad gäller informationsförsörjningen

Material finns redan i form av ”Vad säger lagen?”. Materialet skulle möjligen behöva fördjupas i form av informationsblad som ”Vad säger lagen om betesmarker?”, ”Vad säger lagen om stenmurar?”. ”Vad säger lagen om upplag?”

7 Bilagor

7.1 Biotopskyddsområden som avses i 5 § första stycket förordningen (1998:1252) om områdesskydd enligt miljöbalken mm.

Nedanstående definitioner är citat från den rubricerade förordningen.

1. Alléer

Lövträd planterade i en enkel eller dubbel rad som består av minst fem träd längs en väg eller det som tidigare utgjort en väg eller i ett i övrigt öppet landskap. Träden skall till övervägande del utgöras av vuxna träd.

2. Källor med omgivande våtmark i jordbruksmark

Områden i terräng där grundvatten koncentrerat strömmar ut och där den våtmark som uppkommer till följd av det utströmmande vattnet uppgår till högst ett hektar.

3. Odlingsrösen i jordbruksmark

På eller i anslutning till jordbruksmark upplagda ansamlingar av stenar med ursprung i jordbruksdriften.

4. Pilevallar

Hamlade pilar i en rad som består av antingen minst fem träd med ett inbördes avstånd av högst 100 meter i en i övrigt öppen jordbruksmark eller invid en väg där marken mellan pilträden är plan eller upphöjd till en vall, eller av tre träd, om vallen är väl utbildad, mer än 0,5 meter hög och två meter bred. Biotopen omfattar trädradens längd med den bredd den vidaste trädkronans projektion på marken utgör. För det fall vallen är bredare än trädkronornas projektion på marken omfattar biotopen vallen i sin helhet.

5. Småvatten och våtmarker i jordbruksmark

Småvatten och våtmarker med en areal av högst ett hektar i jordbruksmark som ständigt håller ytvatten eller en fuktig markyta såsom kärr, gölar, våtar, översilningsmarker, kalkkällor, mangelgravar, öppna diken och dammar. Arealbegränsningen avser inte linjära element som öppna diken. Dammar anlagda för bevattningsändamål innefattas inte i denna biotop.

6. Stenmurar i jordbruksmark

Uppbyggnader av på varandra lagda stenar som har en tydlig, långsträckt utformning i naturen och som har eller har haft hägnadsfunktion eller som funktion att avgränsa jordbruksskiften eller någon annan funktion.

7. Åkerholmar

Holmar av natur- eller kulturmark med en areal av högst 0,5 hektar som omges av åkermark eller kultiverad betesmark.

7.2 Definitioner av värdefulla landskapselement enligt Statens jordbruksverks föreskrifter (SJVFS 2000:132) om stöd för miljövänligt jordbruk

Definitionerna är hämtade från bilaga 3 till de rubricerade föreskrifterna. I vissa fall kan ett element utgöra en del av ett annat. I föreskrifterna är definitionerna

kompletterade med text i syfte att undvika dubbla ersättningar. Dessa kompletteringar har inte tagits med i definitionerna nedan.

Utöver vad som för varje enskilt värdefullt landskapselement som redovisas nedan gäller även att samtliga till väsentlig del skall ha tillkommit före den storskaliga mekaniseringen av jordbruket, d.v.s. före 1940.

Allé Anläggning av minst 7 träd ursprungligen planterade längs en väg. Anläggningen kan vara enkel eller dubbelsidig. Renar inkluderas.

Brukningssväg Väg utan asfalt eller oljegrus som använts eller används för transporter inom gården. Renar och eventuellt dike inkluderas.

Brunn, källa Brunn eller vattenkälla, eventuellt med ursprunglig konstruktion av trä eller sten. Omgivande ren inkluderas.

Byggnadsgrund Byggnadsgrund eller byggnad utan fungerande tak som hör samman med tidigare markanvändning/hushållning. Grunden består av en eller flera tydliga grund- eller hörnstenar samt eventuellt spismursröse. Marken innanför grundens ytterväggar och omgivande ren inkluderas.

Fornlämningslokal Fasta fornlämningar, ovan jord, enligt kulturminneslagen med kringliggande skydds- eller fornlämningsområde.

Fägata Drivningsväg för boskap mellan gården eller byn och betesmarken, omgiven av stenvägg eller trägärdesgårdar.

Gårdsgård av trä Gårdsgård uppförd i ursprungligt syfte att hägna in eller stänga ute boskap. Hägnaden är uppförd i traditionell konstruktion av trä t ex bestående av störrar, gärdsel/slanor och hank, vidja eller ståltråd. Angränsande renar och eventuell grind inkluderas.

Hamlat träd Träd präglad av kontinuerlig lövtäkt eller möjligt att återuppta i hamling. En skyddszon där konkurrerande vegetation kan skada trädet inkluderas.

Jordvall, gropvall Vall av jord eller stenblandad jord uppförd som gräns eller hägnad. Renar och parallellt grävt dike inkluderas.

Läplantering Långsträckta täta rader av träd eller träd och buskar omgivna av åkermark. Läplanteringen är gjord som skydd mot vind och jorddrift. Renar inkluderas.

Småvatten Mindre vattensamling som huvudsakligen varit nyttjad för agrara verksamheter. Anlagt, alternativt utgörs av en naturlig vattensänka eller naturbildat småvatten med en areal mindre än 0,1 ha, som ständigt håller ytvatten eller fuktig markyta. Omgivande ren inkluderas.

Odlingsröse, stentipp Odlingssten samlad i rösen eller tappar. Renar inkluderas.

Pilevall, pilerad Pilträd, eller andra liknande träd, ursprungligen planterade i rad på en jordvall eller längs en väg. Pilträden är präglade av hamling. Renar inkluderas.

Ren mellanåkerskiften Gräsbärande ren mellan åkerskiften som utgör eller har utgjort fast gräns mellan skiften eller brukningsenheter.

Solitärträd Enstaka fristående träd i åkermark. En skyddszon om minst 2 meters radie runt stammen inkluderas. Trädets skyddszon skall vara helt omgiven av åkermark.

Stenvägg Muren är uppförda i ursprungligt syfte att hägna in eller stänga ute boskap eller att avgränsa brukningsenheter. Muren är ursprungligen upplagd med huvudsakligen flera skikt sten. Omgivande renar inkluderas.

Traditionell hässja eller storhässja i bruk Hässja av huvudsakligen traditionell träkonstruktion som är i bruk.

Trädrad, buskrad Långsträckt anlagd, hävdad räcka av ädla lövträd eller taggbuskar och bärande buskar i anslutning till åkermark. Växterna bildar en sammanhängande rad. Renar inkluderas. Denna typ av landskapselement förekommer endast i fullåkersbygd.

Liten svårbrukad åker

Åker som till sin storlek är högst 0,3 hektar och varaktigt avgränsad av diken, vägar, hägnader, naturformationer etc. Omgivande renar inkluderas.

Åkerholme Fastmarksimpediment helt omgivet av åkermark. Arealen är minst 100m² och högst 0,1 hektar.

Öppet dike Öppet, i huvudsak anlagt, dike för dränering av åkermark. Diket är vattenförande någon del av året.

Överloppsbyggnad Byggnad som hör samman med tidigare markanvändning/hushållning. Byggnaden skall ha fungerande tak. Det område kring en byggnad som är avgörande för dess bevarande inkluderas.

7.3 Förslag till hänsynföreskrifter

Statens jordbruksverks föreskrifter om hänsyn till natur- och kulturvärden i jordbruket;

beslutade den xx mars 2001.

Statens jordbruksverk föreskriver, med stöd av 3 § andra stycket, 4 § och 10 § första stycket förordningen (1998:915) om miljöhänsyn i jordbruket samt efter samråd med Naturvårdsverket och Riksantikvarieämbetet, följande.

Inledning begränsningar

1 § Denna författning innehåller bestämmelser om innehållet i en anmälan om att ta jordbruksmark ur jordbruksproduktion och bestämmelser om den hänsyn till natur- och kulturvärden som skall tas vid skötsel av jordbruksmark och vid annan markanvändning i jordbruket.

Bestämmelserna förtydligar de allmänna hänsynsreglerna i 2 kap. 1 - 4 §§ miljöbalken (1998:808) och kompletterar reglerna om områdesskydd i 7 kap. samma lag.

Begränsningar och samrådsskyldighet

2 § Den hänsyn som skall tas enligt 6 - 11 §§

1. får inte innebära att pågående markanvändning inom den berörda delen av fastigheten avsevärt försvåras,
2. innebär inte hinder mot att göra enstaka genombrott i skyddsobjekt enligt bilaga 1 inkom i syfte att föra fram jordbruksföretagets djur eller jordbruksmaskiner.

3 § Den som vidtar en annars förbjuden åtgärd med stöd av 2 § punkt 1 är skyldig anmäla åtgärden till länsstyrelsen för samråd enligt 12 kap. 6 § första stycket miljöbalken.

Innehåll i anmälan att ta jordbruksmark ur jordbruksproduktion

4 § Anmälan enligt 3 § förordningen (1998:915) om miljöhänsyn i jordbruket skall göras skriftligen till länsstyrelsen och undertecknas av brukaren.

Anmälan skall innehålla följande uppgifter om den jordbruksmark som är berörd av nedläggningen

1. brukarens namn, adress och telefonnummer,
2. markägarens namn, adress och telefonnummer,

3. fastighetsbeteckning, inklusive uppgift om församling och kommun,
4. avsedd markanvändning,
5. areal åker respektive betesmark,
6. trädslag som brukaren avser att använda vid eventuell skogsodling,
7. av anmälaren kända naturvärden, fornlämningar eller andra kulturvärden,
8. vilket år marken avses att tas ur jordbruksproduktion,
9. eventuellt särskilt yrkande i de fall jordbruksmarken önskas tas ur jordbruksproduktion tidigare än åtta månader efter anmälan, samt
10. skäl för särskilt yrkande enligt 9.

5 § Den jordbruksmark som är berörd av nedläggningen skall tydligt märkas ut och avgränsas på en karta. Kartan skall bifogas anmälan.

Kartan skall vara av likvärdig kvalité som den ekonomiska kartan. På kartan skall nedläggningsobjektets geografiska läge noteras med koordinater enligt rikets nät eller på annat likvärdigt sätt. Av anmälaren kända naturvärden, fornlämningar eller andra kulturvärden inom nedläggningsområdet skall tydligt märkas ut på kartan.

Borttagande m.m. av brukningshinder

6 § Skyddsobjekt enligt bilaga 1 får inte skadas eller tas bort.

Röjning av träd och buskar

7 § Vid röjning i betesmarker och slåtterängar får träd som haft en funktion i äldre markanvändning eller som på annat sätt präglats av jordbrukshävd inte skadas eller tas bort.

Gödsling

8 § Handelsgödsel, stallgödsel samt slam eller annat organiskt avfall får inte spridas på åkermark så att det hamnar

1. utanför åkern,
2. på skyddsobjekt enligt bilaga 1,
3. på biotopskyddsområden som anges i bilaga 1 till förordningen (1998:1252) om biotopskyddsområden enligt miljöbalken mm.

9 § Handelsgödsel, stallgödsel samt slam eller annat organiskt avfall får inte spridas i betesmarker och slåtterängar på sådant sätt att natur- eller kulturvärden kan skadas av spridningen.

Nyodling och kultivering

10 § Nyodling eller kultivering i ängs- eller betesmark får inte ske i betesmarker och slåtterängar på sådant sätt att natur- eller kulturvärden kan skadas av åtgärden.

Placering av sten, massor och avfall

11 § Röjningssten, sprängsten, massor från dikesrensning, överskott av schaktmassor och avfall från jordbruksproduktion får inte placeras

1. på objekt som anges i bilaga 1,
2. i ängs- eller betesmark på sådant sätt att natur- eller kulturvärden kan skadas av placeringen.

Särskilda skäl

12 § Om det finns särskilda skäl får länsstyrelsen medge undantag från bestämmelserna i dessa föreskrifter.

Denna författning träder i kraft den xx juli 2001 då Statens jordbruksverks föreskrifter (SJVFS 1999:119) om hänsyn till natur- och kulturvärden i jordbruket, skall upphöra att gälla.

INGBRITT IRHAMMAR

Gunnar Rosqvist
(Miljöenheten)

Bilaga 1 **Definitioner på skyddsobjekt**

Utöver vad som för varje enskilt skyddsobjekt som redovisas nedan gäller även att samtliga till väsentlig del skall ha tillkommit före den storskaliga mekaniseringen av jordbruket, d.v.s. före 1940. Med områdesskyddsförordningen i definitionerna nedan avses förordningen (1998:1252) om områdesskydd enligt miljöbalken m.m.

Allé Anläggning av minst 7 träd ursprungligen planterade längs en väg. Anläggningen kan vara enkel eller dubbelsidig. Renar inkluderas i skyddsobjektet. Består skyddsobjektet av lövträd utgör det också ett biotopskyddsområde om områdesskyddsförordningens definition på ”Alléer” är uppfylld.

Brukningssväg Väg utan asfalt eller oljegrus som använts eller används för transporter inom gården. Renar och eventuellt dike inkluderas i skyddsobjektet.

Brunn, källa Brunn eller vattenkälla, eventuellt med ursprunglig konstruktion av trä eller sten. Omgivande ren inkluderas i skyddsobjektet.

Byggnadsgrund Byggnadsgrund eller byggnad utan fungerande tak som hör samman med tidigare markanvändning/hushållning. Grunden består av en eller flera tydliga grund- eller hörnstenar samt eventuellt spismursröse. Marken innanför grundens ytterväggar och omgivande ren inkluderas i skyddsobjektet.

Hamlat träd Träd präglad av kontinuerlig lövtäkt eller möjligt att återuppta i hamling. En skyddszon där konkurrerande vegetation kan skada trädet inkluderas i skyddsobjektet. Ingår skyddsobjektet i en pilevall utgör det också ett biotopskyddsområde om områdesskyddsförordningens definition på ”Pilevallar” är uppfylld.

Jordvall, gropvall Vall av jord eller stenblandad jord uppförd som gräns eller hägnad. Renar och parallellt grävt dike inkluderas i skyddsobjektet.

Läplantering Långsträckta täta rader av träd eller träd och buskar omgivna av åkermark. Skyddsobjektet är gjort som skydd mot vind och jorddrift. Renar inkluderas i skyddsobjektet.

Stentipp Odlingssten samlad tippar. Renar inkluderas i skyddsobjektet.

Ren mellan åkerskiften Gräsbärande ren mellan åkerskiften som utgör eller har utgjort fast gräns mellan skiften eller brukningsenheter.

Solitärträd Enstaka fristående träd i åkermark. En skyddszon om minst 2 meters radie runt stammen inkluderas i skyddsobjektet.

Hägnadsrest Rest av stenmur uppförd i ursprungligt syfte att hägna in eller stänga ute boskap eller att avgränsa brukningsenheter. Omgivande renar inkluderas i skyddsobjektet. Om skyddsobjektet består

av två eller flera skikt sten utgör det också ett biotopskyddsområde om områdeskyddsförordningens definition på ”Stenmurar” är uppfylld.

Öppet dike Öppet, i huvudsak anlagt, dike för dränering av åkermark. Diket är vattenförande någon del av året. Om skyddsobjektet ständigt håller ytvatten eller en fuktig markyta utgör det ett biotopskyddsområde om områdesskyddsförordningens definition på ”Småvatten och våtmarker i jordbruksmark” är uppfylld.

Bilaga 2

Exempel på natur- och kulturvärden i betesmarker och slåtterängar

1. Skyddsobjekt enligt bilaga 1,
2. Biotopskyddsområden enligt bilaga 1 till förordningen (1998:1252) om områdesskydd enligt miljöbalken mm.,
3. Träd som haft en funktion i äldre markanvändning eller som på annat sätt präglats av jordbrukshävd,
4. Vegetationstyper, djur- eller växtarter som visar att marken använts för bete eller slåtter under en längre tid,
5. terasskanter, åkerhak eller andra spår av tidigare odling